

Dora Pešková

Foto: Jaroslav Rokoský

Život je ztrátový

Příběh Dory Peškové, která přežila Osvětim

JAROSLAV ROKOSKÝ

Před sedmdesáti lety byly v Protektorátu Čechy a Morava zavedeny norimberské zákony, na jejichž základě probíhala nacistická rasová diskriminace a genocida. Postupovalo se neúprosně, krok za krokem. Perzekuce židovské komunity vyvrcholila hromadnými deportacemi. Terezín, Osvětim, Bergen-Belsen... Jak se to v civilizované Evropě mohlo stát? A jak to změnilo život jedné židovské rodiny z Karlových Varů?

Dora Pešková je rodačka z Karlových Varů. Narodila se tu 15. ledna 1921. Za svobodna se jmenovala Steinová. Její tatínek, Vilém Stein, byl obchodník s obuví. Maminka, Elsa Steinová, byla v domácnosti a starala se o rodinu. Dořin o tři roky mladší bratr zemřel ve třech letech na záškrť. Od té doby chtěla být dětskou lékařkou. Stále má mladší sestru Gitu, s níž sdílela společný osud.

Za první republiky žili Steinovi, středostavovská židovská rodina, v Karlových Varech. Bydleli v Sadové ulici, kousek nad synagogou. Město bylo německé, takže chodila do německých škol. Obecnou školu začala navštěvovat ve Varech, pak přešla do Mostu, kde bydlela u babičky. Zde nastoupila na místní gymnázium. Po čase se vrátila domů a pokračovala ve studiu na karlovarském gymnáziu.

V druhé polovině 30. let se situace začala vyostřovat, také ve Varech získávali henleinovci stále větší podporu.

Čím více jich nosilo bílé podkolenky, tím větší měli sebevědomí. V září 1938 utekla rodina do vnitrozemí. Přes příbuzné v Plzni a Příbrami se dostali do protektorátní Prahy. Tatínek velmi obtížně sháněl zaměstnání, podporovala je židovská obec. První transporty, které mířily do polské Lodže, se rodině vyhnuly. To už Dora nebydlela s rodiči, pracovala a měla známost. V listopadu 1941 začaly transporty do Terezína.

Rodiče se sestrou šli do transportu v létě 1942, Dora pak v září téhož roku. V terezínském ghettu, kde začínala jako ošetřovatelka starých lidí v Hannoverských kasárnách, byla přes rok. V prosinci 1943 putovala celá rodina do Osvětimi. Rodiče zde zemřeli. Doře s Gitou se podařilo přežít. Přes Hamburk se dostaly do lágru Bergen-Belsen, který v dubnu 1945 osvobodili Britové. 15. července 1945 se vrátily do Prahy.

Skončila válka. Doře bylo 24 let, odešla zpátky do Varů, kde pracovala v elektrárně. Znovu se potkala se svým chlapcem. Svatbu měli 7. září 1947 v Praze. Egon Pick měl podobný osud. Jeho tatínek zemřel v Terezíně, maminka v Osvětimi. Po válce si počeštil jméno na Pešek.

Po svatbě žili v Pardubicích, kde manžel dostal v restituci továrnu na perník. Byli stoupenci sociální demokracie. Po únoru 1948 museli odejít. Továrna jim byla znárodněna. Manžel získal zaměstnání v oplatkárnách ve Varech. V roce 1950 se jim narodil syn Milan.

Po mateřské dovolené nastoupila Dora do podniku Restaurace a jídelny, kde pracovala jako účetní. Ve stejném podniku byl zaměstnaný také manžel. V roce 1961 se přestěhovali do Kadaně, kde dostali byt. Poměry se pozvolna uvolňovaly.

Po sovětské okupaci mohli Peškovci zůstat v zahraničí, ale syn byl na vojně, takže se vrátili. Za husákovské normalizace Dora nadále pracovala v podniku Restaurace a jídelny, a to až do odchodu do důchodu. Starala se o rodinu, manžel už byl nemocný. Po tom všem, co prožili, chtěli mít poklidné stáří.

Po listopadu 1989 Dora Pešková hodně cestovala, např. byla třikrát v Izraeli. Syn Milan dostal v restituci zpět továrnu. Byl to však danajský dar, stálo ho to zdraví.

Paní Pešková má tři vnuky. Ráda čte, například Heina, sleduje pořady o medicíně a začíná s počítačem.

Jak se žilo židovskému obchodníkovi s obuví v Karlových Varech?

Když jsem to začala vnímat, byla hospodářská krize ve 30. letech. Byla bída. Scházela pracovní místa. Vary byly německé město. Můj otec měl obchod s obuví, tak se muselo mluvit německy. Protože z čeho by byl živ, z těch několika Čechů? A boty tenkrát vydržely, když si někdo koupil boty, měl je nejméně tři roky. Ne jako teď dva měsíce.

Jak se projevila hospodářská krize v rodině?

Muselo se šetřit, protože naši spláceli hypotéku. Táta koupil v roce 1928 lázeňský dům. Do toho přišla krize. Bylo těžší sehnat hosty. Všechno bylo závislé na lázeňských hostech, když nepřijeli, nebyl ani v obchodě obrat.

Co vás jako holku bavilo?

S kamarádkou jsme chodily po kolonádě a poslouchaly, kdo jak mluví. Pozorovaly lidi, jak jsou oblečení. To mě bavilo. Ve Varech se žilo dobře. Bylo tam divadlo, koncerty, kam jsme rády chodily s maminkou.

Kdy jste se poprvé setkala s antisemitismem?

To bylo už v obecné škole. Byl tam jeden učitel, dával mi samé špatné známky. Rodinná rada se proto usnesla, že půjdu k babičce do Mostu.

Jak spolu vycházeli ve třicátých letech Češi, Němci, Židé?

Zpočátku ještě dobře. Měnilo se to od té doby, co přišel k moci Hitler. Němci začali s tím, že jsou utiskováni, což nebylo pravda. Všichni na nižších místech byli Němci, úplně nahoře, ten jeden, byl Čech. Jinak obchody byly německé. Všechno dění ve městě bylo německé.

Když se v sousedním Německu zavedly norimberské zákony, pocítili jste to v Karlových Varech?

To víte, že ano. Pořád víc a víc lidí se vidělo v tom Hitlerovi. Začali nosit bílé

podkolenky, krátké kalhoty. Pomalu nabírali sílu a také to dali pocítit.

Byla jste v té době dospívající děvče. Jak jste vnímala rostoucí sebevědomí henleinovců?

Chodila jsem do německého gymnázia. V letech 1933, 1934 to ještě pořád šlo, ale už i u těch profesorů jsme viděli různé politické směry. Někdo už chodil v bílých punčochách a krátkých kalhotách. A postupně se začali projevovat. My jsme byly v naší třídě čtyři holky Židovky, ostatní byly Němky. Ale byly s námi zadobře. Já jsem měla dobré kamarádky. Ale někdy v roce 1936/37 jedna holka, dcera statkáře blízko Varů, já jsem u nich byla každou neděli, každý víkend, tak ta najednou přišla a řekla: *Hele, Doro, už k nám nejezdí, já už s tebou nemůžu kamarádit. Ty jsi prima holka, ale už k nám nesmíš, už k nám nemůžeš chodit.* To byla pro patnáctiletou holku pěkná rána. Dovedete si to představit, když vám to řekne nejlepší kamarádka?

Jak jste na podobné situace reagovali?

My židovské děti jsme se stáhli k sobě, drželi víc pohromadě, chodili víc pohromadě. Ve škole jsme si sedli provokativně do poslední lavice. Nechodili jsme už tak mezi ně. Když vás někde nechťejí, tak to cítíte.

Co říkali zostrujícím se národnostním poměrům rodiče?

V té době o tom s námi nemluvili. Teprve když to vypuklo. Můj táta byl až do konce strašný optimista. Po Hitlerově řeči v Norimberku v září 1938 už bylo jasné, že se Sudety musí odevzdat. A druhý den bylo všechno kolem dokola rozbité. Hlavní ulice v Karlových Varech, to byl jeden obchod vedle druhého, většinou to byly židovské obchody, a ty byly všechny vytlučené. A tenkrát teprve můj táta říkal: *Ta děcka musí pryč, já ty děti odvezu do vnitrozemí.*

Jak se utíkalo ze Sudet?

Na nádraží jsme museli jít každý sám. Sestra zvlášť a já zvlášť. A jenom se

školní taškou, aby lidi nepoznali, že utíkáme. Takový optimista byl můj otec. Myslel, že nás odveze a že se vrátí a za chvíli že se to všechno přežene. Došli jsme na dolní nádraží ve Varech, to byla jediná možnost, jak se dostat ještě pryč. A tam stál jeden jediný vlak, nabitý až pod střechem, jenom děti. Děcka podávali oknem, jen ta děcka odvezte někam, jedno kam, jenom pryč odsud. Vlak vyjel z nádraží a jeli jsme bez zastavení, rychlostí snad nejvyšší, jaké byl schopen. Ve stanicích nestavěl, ani v Mariánských Lázních. Na peronech stáli henleinovci se psy a všichni hajlovali. Vlak jel dál, místo aby zpomalil, ještě přidal. Takhle jel až do Plzně, kde nás vyložili.

Báli jste se, že přijde válka?

Táta byl v první válce. Nevěřil tomu. Kdyby tomu věřil, mohli jsme odejít pryč a nemuseli takhle dopadnout. Tatínek byl optimista. Věřil, že se z toho ještě nějak dostaneme. Jenomže my jsme se nedostali.

Okupace vás zastihla v hlavním městě, jaký byl život v protektorátní Praze?

Bylo to špatné. Nikam jsme nemohli, neměli jsme peníze. Dostali jsme nějakou podporu od židovské obce, ale nebylo to moc. Museli jsme strašně šetřit. Byla jsem nucena postavit se na vlastní nohy. Táta mi nemohl pomoci, protože neměl z čeho. Jiné to bylo, když tu někdo žil celý život. Ale spou měli svůj byt, i když museli třeba do menšího, měli svoje věci. My jsme neměli vůbec nic... Není to lehké, když se člověk ocitne v takové situaci.

V červnu 1939 byly zavedeny normiberské zákony...

Němci byli v Praze pár dní, a už vydali každý den nějaké prohlášení. Všude to viselo. Nevím už, čím to začalo, že nesmíte chodit po chodníku, nesmíte jet elektrickou, nic nesmíte. Potom jste musel odevzdat rádio, kolo... Pomalu každý den něco jiného. Krok za krokem. Potravinové lístky, hvězdy.

Protektorátní židovská mládež odjíždí na zemědělskou brigádu, aby se naučila zemědělské práce pro vystěhování do Palestiny Foto: archiv Dory Peškové

Richard Glazar, který přežil Treblinku, mi jednou říkal, že právě hvězdy byly okamžikem, kdy všichni – jak Židé, tak ostatní – měli říci ne.

To už bylo pozdě. Jak nacisté nechali Židům první možnost opustit Protektorát, tenkrát se to mělo využít a všichni měli jet. A hromadně. To by nemohli všechny najednou zabít, to ještě ty možnosti nebyly. Tenkrát se mělo, jenomže... Můj táta taky říkal: *To nic nebude, tady to nebude jako v Německu, Češi, ti nás budou hájit, ti nás nedají.* A takových lidí bylo víc. Nevěřili tomu. Potom se ukázalo, že Češi měli co dělat sami se sebou. Bylo dost kolaborantů a lidí, kteří to schvalovali. A těch, co chtěli pomoci, bylo pramálo.

Český antisemitismus byl často motivovaný nikoliv rasisticky, ale ekonomicky.

Ano, třeba dostali obchod za nic. Byli to částečně Němci, ale i dost Čechů. Nic neměl, a teď dostal krámeček. K tomu krásně zařízený byt.

To je lidská povaha. Někdo řekne, já to nechci, není to moje, tak to nechci. Jiný si řekne, když mi to dávají, proč bych si to nevzal. Hledaly se důvody. Proč ten může a ten ne... Byla to závist a vždycky je to závist.

V protektorátní Praze jste už nebydlela s rodiči?

Byla jsem pro ně vlastně už dospělá. Učila jsem nějakého kluka němčinu nebo angličtinu, abych se uživila. Potom to nestačilo, tak jsem dělala pomocnici v domácnosti v Karlíně. Takže jsem už nebydlela s rodiči. Což bylo potom pro mě vlastně štěstí.

Štěstí kvůli tomu, že jste se nedostali do transportů do Lodže?

Ano, od té doby strašně věřím na osud. Židovská obec neměla kdovíkolik peněz, a tak se chtěli zbavit nejdřív těch lidí, které museli podporovat. Předvolání dostali i moji rodiče se sestrou. Táta to zkusil a řekl: *Když už musím pryč, chci, aby šla celá rodina.*

Nevím, jak to udělal, asi nějak šikovně, že mu to prošlo. Stáhli to zpátky, rodiče zůstali v Praze. Uběhl nějaký čas a znovu dostali předvolání. To jsem už měla jet s nimi, ale zase jsem se postavila já. Už jsem měla kluka, a tak jsem řekla: *Já nepůjdu s vámi, já půjdu s ním*. A zase se to protáhlo, mezitím transporty odjely a tím jsme se z toho dostali. Vezměte si, kolik lidí se z těch transportů vrátilo?

V létě 1942 putovali vaši rodiče se sestrou do Terezína a za několik měsíců čekal transport také vás. Už tam byl i váš chlapec.

Když nás vedli od vlaku do Terezína, hned jsem je sháněla. Ptala jsem se jednoho židovského kamaráda, který dohlížel na transport: *Nevíš něco o mých rodičích? A co je s Egonem?* Řekl mi, že všichni jsou v pořádku a že za mnou Egona potom pošle. Jenomže ho přivedl a zase ho musel odvést. Za chvíli se vrátil a říká: *Mustš pryč, protože ten transport jede ráno dál, do Polska*. Celou noc na tom dělali, aby mě odtamtud dostali. Ráno, to už měl jet transport dál a my byli nastoupení, přišel a vytáhl mě ven. Tak takhle jsem se zachránila. To byl zase osud. Kdybych toho kluka nepotkala, tak jsem odjela.

V Terezíně jste byla ošetřovatelkou starých lidí v Hannoverských kasárnách. Takhle to zní docela pěkně, ale realita byla asi dost drsná.

Abych tam mohla zůstat, musela jsem slíbit, že budu dělat ošetřovatelku u starých lidí. Já jsem samozřejmě řekla, proč ne? Co já jsem věděla? Odvedli mě na půdu v kasárnách. Špíny, to si nedovedete představit, a tam byli staří němečtí Židi. Přivezli je sem s tím, že si za své peníze koupili místo v lázních Terezín. Na té půdě to řídil nějaký kluk, německý židáček, a když mě přivedli, ptal se mě: *A umíš vůbec něco? Umíš píchat injekce?* Neuměla jsem, ani nápad. Nevadí, že se naučím. Potom řekl: *Já už dělám čtyři nebo pět dní, musíš dnes-*

ka vzít noční. Teď si představte velkou půdu a plno lidí, jeden vedle druhého. *Jednou za hodinu to obejdeš. Ale nic nebudeš dělat, oni budou chtít jíst, pít. Nemáš, nemůžeš jim nic dát, říkal. No, a když budeš myslet, že je někdo mrtvý, tak tady máš takové cedule, tam napišeš číslo, co má, a přivážeš mu to na palec u nohy*. No to byla noc. Pro mladou holku strašná. Lidi řvali, chytali mě za sukni, že mají zapláceno, že už chtějí do těch lázní.

V terezínském ghettu zemřely tisíce lidí. Byla to přestupní stanice před transporty do vyhlazovacích táborů.

Podstatné je to, že kdo šel dál, ten v Terezíně ještě viděl sanatorium. I když to tam bylo strašné. Ale pro ty, co šli dál, tam bylo ještě dobře.

Transport do Osvětimi... Věděli jste, co vás tam čeká?

Ne, nevěděli. Někdo to třeba tušil... Říkali nám, že se jede na práci.

A co váš chlapec?

Můj kluk se dostal do transportu jako první, protože mu umřel otec a jeho maminka zůstala sama, on byl jediné dítě a ona strašně vyváděla. Táta zemřel a teď ona měla jet pryč. A tak přišel za mnou a říká: *Já musím jet s mámou*. Přijeli do Osvětimi, transport pěti tisíc lidí. To ještě nebyly plynové komory. Z toho transportu vybrali sto kluků, ti museli kopat velikánskou jámu. Tam nahnali všechny ostatní, polili je benzinem, postříleli kulometem. Tehdy on viděl, můj kluk, svoji mámu naposled. Myslel si, že jí pomůže, když pojede s ní...

Měla jste o něm nějaké zprávy?

Z Osvětimi museli, ne že směli, ale museli jednou za čtvrt roku napsat korespondenční lístek. Psaný německy, kde jim přesně řekli, co můžou psát. Já jsem dostala asi dva tyhle lístky. *Pracuji tady, mám se dobře, máme dost jídla*. Nic víc. Člověk už byl tak připitomělý, že já si říkala, no výborně, on se tam má dobře, tak co. Takže když my jsme se pak dostali

do transportu, myslela jsem, že se tam sejdeme. Budeme pracovat a nějak bude... Ale bohužel. Kdo tam nebyl, nedovede si Osvětim představit.

Jaký byl rozdíl mezi Osvětimi a Osvětimí-Birkenau?

Celý areál Osvětimi není jeden tábor. Je to možná deset táborů. Je tam mužský tábor, ženský tábor, romský tábor... Proto taky nebylo možné v Osvětimi někoho najít, jako třeba já jsem hledala svého kluka. Všichni kluci byli ostríhaní dohola, stejné hadry, nebylo možné je od sebe rozeznat. V září 1943 začaly další transporty. První transport v počtu pět tisíc lidí přijel do rodinného tábora Birkenau. Tito lidi měli v papírech poznámku „šest měsíců Sonderbehandlung“. Nikdo nevěděl, co to znamená. Nebyli oholení, nechali jim vlasy a byl to první tábor, kde byly rodiny v jednom lágru. Na jedné straně byly mužské a na druhé ženské ubikace.

Jak vypadal váš transport v prosinci 1943?

Tři dny jsme jeli v dobytčáku. Musíte si představit, že je tam tma, je tam zima, je tam jedno malé okýnko nahore, je tam kbelík na potřeby, to se vždycky vylíje tím oknem. Zima, malé děti, staří lidi, už taky mrtvolky, všeko pohromadě. Jede se na východ, to už lidi věděli. Kdo to znal, tu cestu přes Ostravu, říkal: *Je zle, jedeme na východ*. Když přijedete do Osvětimi, tak po těch třech dnech už jste úplně hotový. Najednou světlo, velký světlo, reflektory, esesáci v řadě, velký psi, otevrou se vrata v tom vagonu: *Los, los, raus, raus!* Všechno jsme tam museli nechat, že to přivezou za námi. Byla hrozná zima. Vyhnali nás z vlaku a nahnali na nákladáky. Všude byl led, klouzalo to. Byl to nejsmutnější okamžik mého putování. Dostali jsme se na ten nákladák a můj táta, který byl strašný optimista, teď už neříkal: *Bude líp, bude líp...* Vzal nás se sestrou, každou z jedné strany, kolem ramen a řekl: *Holky, to je koncentrák. To já už nepřežiji. Držte spolu*. To jsem viděla otce naposled.

Jaké panovaly v Osvětimi poměry, když jste tam přijeli?

Byl to druhý transport, který přijel do rodinného tábora. Byla tam bída a nouze. Jídlo se nosilo v sudech od piva. Představte si dvě holky, takhle slabé, dostanou takový háky, kurty, jedna vpředu, jedna vzadu. Sud od piva, velký, snad hektolitr, a v tom polévka, takzvaná polévka, nebo takzvaný čaj nebo kafe. A to se nosilo z jednoho bloku do druhého třikrát denně. Ráno černou vodu, v poledne rezavou vodu a večer zase černou vodu. Tak to bylo jídlo. Děly to vždycky holky. Za to nošení byla jako mzda jedna polívka navíc, tak to vždycky dělal někdo, kdo to potřeboval. Já to taky nějaký čas dělala, a sice proto, že můj táta byl strašně slabý. Sestra byla malá, ta ho tak trochu hlídala. V Osvětimi, jako to bylo už v Terezíně, byl takzvaný dětský domov. Některá děvčata, co byli třeba míšenci, dostala balíčky. A táta si přál něco sladkého. Tu polívku už nemohl. Tak já jsem nosila ten sud a dostala jednu polívku navíc, ségra ode mě polívku vzala a šla ji vyměnit za něco sladkého, třeba za kostku cukru. Takhle jsme to patlaly asi dva měsíce, potom už jsem to neunesla, no taky taková slabá holka. Nakonec jsem onemocněla, v zimě, už jsem nemohla. Tak jsem sklapla.

Jak probíhalo „lčení“?

Dostala jsem se do takzvané nemocnice. To byl zase osud. Přišla ke mně doktorka Češka. A řekla: *Já tě vezmu s sebou.* Vzala mě do té takzvané nemocnice. Tam jsem byla asi dva měsíce, nechali mě prostě ležet, protože když jsem se pak probudila, ta doktorka mi řekla: *Co děláš? Ty jsi živá? Já jsem ti vůbec nic nedala, protože nemám léky a u tebe už nebyla žádná naděje, že se uzdravíš.* Ale já se přece jenom uzdravila...

V Osvětimi byla spáchána největší masová vražda na československých občanech.

Dělali to zase šikovně... Bylo to k narozeninám Masaryka. V tu noc šel

Jako mladá dívka prošla v prosinci 1943 vstupní branou do osvětimského pekla

Foto: archiv Dory Peškové

Gita Steinová sdílela se svou o osm let starší sestrou společný osud. Po návratu z koncentračního tábora se několik let léčila z tuberkulózy. Dodělala si maturitu a studovala medicínu, ale studia nedokončila. Celý život pracovala jako laborantka ve vinohradské nemocnici.

Foto: archiv Dory Peškové

celý první transport do plynu. To už byly plynové komory a celý transport, skoro celý, jak přijel, šel do plynu. Oni to dělali tak, že uzavřeli celý lágr, nastavili autobusy, lidi museli nastoupit, nic nevěděli, oni jim říkali, že jedou na práci. Tak nastoupili, ale

druhý den přivezli autobusy, nebo nákladáky, to už nevím, jejich hadry zpátky. Pak lidi už věděli. A komín kouřil vesele. Některé z toho vyjímali, třeba dvojčata. Na těch dělal Mengele pokusy, lékařské pokusy. Ty vynechali, ti tam zůstali, ale málo, skoro všichni šli, celý transport.

A 15. června 1944 uplynulo vašich šest měsíců...

My jsme už věděli, co to je „šest měsíců“. Zvláštní zacházení, my už jsme to věděli. Koncem května začali dělat selekce. Vybrali mladší lidi. Starší a nemocné poslali zpátky. Já po té nemoci ještě byla špatná. Měla jsem tyfus a zápal plic. To víte, bylo to ještě nedoléčené. Nohy jsem měla takhle oteklé, a teďka selekce. Samozřejmě že když jsem šla, hnali mě zpátky. Moje ségra, ta mě ze všeho vždycky vytáhla, chodila do toho Kinderheimu, tam přece měli nějaké zprávy, tak přišla a říkala: *Musíme pryč, my musíme pryč, my se musíme dostat ven z toho.* Ona ale byla ještě mladá, ještě tam nesměla chodit. Ale šla, na tu selekci. Šla a vzali ji. A teď přišla: *Musíš jít, ještě jednou.* Náhodou, byla to zase náhoda, u toho Mengeleho vždycky asistovala nebo asistoval někdo z vězňů, a teď to byla zase česká doktorka a ta se mi dívala na ty nohy: *Co je to? Co jsi dělala?* Já jsem jí to řekla, že jsem byla nemocná. *Tu mu nesmíš říct! Umiš německy? Jo. Tak mu řekni, že jsi spadla z palandy a že to do dvou tří dnů bude dobrý.* Já to vykoktala. A on mě vzal. Prošlo mi to. Tak jsem se dostala s tím transportem pryč. Maminka tam samozřejmě zůstala, už byla stará, slabá. Ta tam zůstala, jako všichni staří a děti.

Takhle jste se tedy dostala z Osvětimi...

My jsme odjeli z Osvětimi někdy kolem 15. června, přesně to datum nevím. Tam se odehrávaly strašné scény. Oni například mladým ženským, co měly malá děvčata, dali na vybranou, jestli tam chtějí s těmi dětmi zůstat, nebo jestli chtějí jít

s transportem. To byly strašné scény. A ty ženy tam většinou zůstaly, dobrovolně. Jedna jediná, co si pamatuju, šla s námi. My jsme to tenkrát strašně odsuzovali. Dítěti nemohla pomoci, to je pravda, ale nechat tam malé dítě a jít... Je to věc názoru. Takže my jsme z Osvětimi odjeli. Byly to transporty pěti set ženských, do nějakého pracovního lágru v Němecu. Dostali jsme se do Hamburku. Měli jsme uklízet po náletech, ke konci jsme stavěli takové nouzové baráčky. Nebylo to nejhorší. Tam nějaké to jídlo bylo, sice málo, ale přece jenom něco.

Odtud jste se dostala ještě do Bergen-Belsenu?

Někdy koncem března nebo tak nějak, když už viděli, že mají prohráno, všechny ty lágry likvidovali. A nás hnali pěšky do Bergen-Belsenu. To byl snad nejhorší tábor. Protože to už nebyl tábor, to byl hřbitov. My jsme tam přišli, bez jídla, bez pití. A byl to velký, velký areál, nic než mrtvoly. Dovnitř už se nikdo nedostal, protože tam byli nemocní, mrtví, všecko pohromadě. A byli jsme tam čtrnáct dní. Za těch čtrnáct dní jsme neviděli vodu, nic, nic. Dovnitř jsme se nedostali, byli jsme jenom venku.

Tábor Bergen-Belsen osvobodili Britové...

Ano, asi kolem 15. dubna. To byl jejich první tábor, co viděli. Když přišli, nevěděli vůbec, co mají dělat, co mají těm lidem dát. Chtěli něco dělat, tak uvařili nějaký ajntopf. Lidi to snědli, ale byl to pro ně jed, žaludek to nevydržel. Mimoto byl lágr strašně zavšivený a byl tam skvrnitý tyfus. Já si jen pamatuju, že jsem pořád lezla někde po zemi a hledala vodu. Nic víc z té doby si nepamatuju. Potom nás odvezli do nějakých špitálů na léčení. Tam jsme byli od toho dubna do 15. července. Ten den za mnou zase přišla moje ségra bláznivá: *Poslední, poslední možnost dostat se domů, zítra musíme jet vlakem, je to poslední vlak, který jede domů.* Tak jsme jely a dostaly se domů.

Jaký byl návrat do Prahy?

Praha byla postižena bombardováním, ale nijak moc. Nepůsobilo to tak na mě, protože jsem viděla horší věci. V Hamburku jsem viděla celé čtvrtě zničené. Lidi na ulici poznali, odkud člověk přišel. Byli vcelku slušní. Pokud mohli, tak mu něco dali nebo tak. U mě to bylo složitější, že jsem nemluvila dobře česky, že jsem to koktala. Gita, moje sestra, byla pak dva roky po různých ozdravovnách, aby se dostala alespoň z nejhoršího.

Vrátila jste se domů a šla žádat o potvrzení o národní spolehlivosti. Jak jste dopadla?

Když jsem přišla domů, vážila jsem pětatřicet kilo, ručičky a nožičky jako špejle. Potřebovali jsme papíry, národní spolehlivost. A tak jsem šla, protože jsem byla v Praze, na úřad a říkám, že bych potřebovala tu národní spolehlivost. Tam seděl takový obtloustlý pitomec, a co že mě to napadá, vždyť jsem z Karlových Varů, a co na něm chci, vždyť tam byli jenom Němci. Národní spolehlivost jsem nedostala. A tím, že mi to nedal, vzal mi všechn elán, co jsem měla.

Zůstaly jste se sestrou samy. Měly jste alespoň nějaké vzdálené příbuzné?

Ano, z matčiny strany. Něco u nich nechala. Skoro nic nám nevrátili. Mám jediné tenhle prsten a sestra řetizek, co jsme dostaly. Věci tam byla spousta. Nějaké peníze jim nechala i babička. Celou dobu, my neměly ani korunu, sestra byla nemocná, nic nám nedali, žádné peníze. Den před měnovou reformou, v květnu 1953, mi přišla poštou vkladní knížka na deset tisíc. Sestře taky. To už nebylo k ničemu. Dodnes ji mám schovanou.

Jak jste se po válce našli se svým chlapcem?

V Praze existoval repatriační úřad. Byli tam hlášení ti, co se vrátili, měli tam jejich seznamy. A dávali nám takové růžové kartičky, tu ještě mám doma, jako doklad, že jsme se vrátili. Můj budoucí manžel bydlel před transportem v Karlíně. Zjistila jsem na tom úřadě, že se vrátil, ale nezjistila jsem, kde je. Tak jsem se vydala do Karlína, kde bydlívali. Správcová mi řekla, že tam byl, ale že odjel do Pardubic. On mě na tom úřadě taky hledal, taky věděl, že jsem se vrátila, a taky nevěděl, jak mě najít. My se

Egon Pešek v čele prvomájového průvodu sociálních demokratů v Pardubicích v roce 1947

Foto: archiv Dory Peškové

Od loňského roku bydlí v Praze na Hagiboru s výhledem na novou budovu Rádia Svobodná Evropa

Foto: Jaroslav Rokoský

museli na tom úřadě hlásit a jednou jsme se tam úplně náhodou srazili.

Jak jste se dívala na počínání českých komunistů?

My, jako židovská mládež, jsme byli před válkou hodně nalevo. Když jsme slyšeli, jak vypadají kibucy, tak to byl čistý komunismus, tak jsme si to tenkrát představovali. Nečekali jsme tenhle komunismus, co přišel.

Po únoru 1948 byla vaše továrna na perník znárodněna a museli jste odejít z Pardubic. Jak na tu dobu vzpomínáte?

Byli jsme ještě vystrašení z koncentráku, a teď zase strach. Nebylo dovolání, nebyla spravedlnost. Co jste mohl dělat?

V 50. letech jste žili v Karlových Varech. Vědělo se o lágrech na Jáchymovsku?

Vědělo. Nesmělo se to vědět, ale lidi věděli. Jenže jste měl rodinu. Věděli jsme, že není pomoci. Oni mají moc, oni mohou všechno. Každý hleděl chránit svoji rodinu. Pomoc nebyla. Nikdy jste nevěděl, co vytáhnou, co bude.

Jak se pohlíželo na Němce?

Nikdo je neměl rád. Moje sestra ještě dneska nemluví německy. Když něco potřebuje přeložit, tak mi volá. Nechtěla a nechce mluvit německy. Říká mi: *Jak s nimi můžeš mluvit?* Odpovídám, že jsou to jiní lidé a že kultura za to nemůže. Já jsem v tom vyrostla. Z české kultury neznám

tolik jako z německé. Můj manžel taky řekl, že se doma nebude mluvit německy. Zlomilo se to až v Kadani. Tam byl Kulturverband. Divadlo. V češtině dnes dělám víc chyb než v němčině. Víc se mi vybavuje v němčině.

Jak byste přiblížila mladé generaci nebezpečí totality?

Dneska máte zase hospodářskou krizi. To byl vlastně začátek toho všeho. Byla nezaměstnanost. Lidi neměli práci, neměli co jíst. Na to Hitler lidi nacytal. Tohle bylo stéblo, kterého se chytli. A že se dají lidi ovlivnit, už dneska víme. To samé bylo v Rusku v roce 1917. A tak je to vždycky, lidi se chytají strašně lehce.

pd